

Пагута Т. І., к.п.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПОЗАКЛАСНА ВИХОВНА РОБОТА ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

В умовах реформування шкільної освіти в Україні на перший план виступає творчий підхід у навчанні та вихованні дітей. Безумовно, що основне навантаження в цьому напрямі виконує школа з її організованою системою уроків. Разом з тим, позакласна робота з окремих предметів, також суттєво впливає на розвиток індивідуальних здібностей школярів.

Слід зазначити, що на відміну від урочної діяльності, регламентованої навчальними планами, програмами й розкладом, позакласна робота носить більш добровільний і творчий характер. Це дозволяє втілювати новітні інноваційні технології в навчанні школярів.

Зростаючі вимоги до організації позакласної роботи обумовлюються концептуальними положеннями, викладеними у "Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті" [1, с. 4-6.]. Це вимагає всебічного переосмислення, накопиченого досвіду організації діяльності учнів у позакласний час та передбачення напрямів удосконалення її організації з урахуванням особливостей і традицій позакласної роботи.

Аналіз стану висвітлення досліджуваної проблеми в науково-методичній літературі дозволив встановити, що корені виникнення позакласної роботи сягають кінця XIX століття і пов'язані з проведенням позакласних екскурсій.

У подальшому, зростаюче значення позакласної роботи обумовлювалось завданнями держави та навчально-виховними завданнями школи. Вже у 20-тих роках XX століття були сформульовані основні завдання позакласної роботи, визначена її якісна особливість; разом з тим існуючі на той час програми не мали чіткого спрямування на позакласну діяльність [2]. Аналіз літературних джерел показав, що у подальшому позакласній роботі відводилась важлива роль у розвитку особистості. Методикою її організації займалися як теоретики, так і практики [3-7].

Позакласна робота - це «самостійна навчальна діяльність, яку учні добровільно виконують під керівництвом учителя в позаурочний час у школі або вдома» [8, с. 5]. Саме позакласна естетична діяльність школярів з використанням предметів повсякденного вжитку допомагає учням з'ясувати їх естетичний вплив на формування особистісних якостей.

Як зазначають Сущенко Т. І., Фролова Г. М., позакласна естетична діяльність відрізняється від урочної діяльності тим, що побудована на взаємній співтворчості педагога та школярів; на їх дружбі, духовній

спільності, свободі вибору занять; на визначенні особистості та диференціації художньо-естетичної діяльності учнів за інтересами; на взаємоповазі та взаємній зацікавленості в спільному успіхові й наслідках цієї діяльності; на добровільності і, завдяки цьому, відкритості для педагогічного впливу; на різноманітності колективу школярів, якщо розглядати художні можливості і практичну естетичну діяльність школярів; на постановку перед школярами завдань, близьких до їх досягнення; на різноманітності сфери спілкування, що розвиває товариські відносини; на відсутності регламентованих установок [9, с. 10].

Ми вважаємо, що основу класифікації позакласного естетичного виховання мають становити: а) кількісний склад її учасників, б) роль школяра у виконанні певного виду робіт, в) підготовленість учителя до організації та проведення такої діяльності учнів, г) системність і щільність (не рідше 2-х разів на місяць) їх проведення, що дозволить сформулювати в учнів певні естетичні якості.

Педагогічною вимогою, яка висувається до організації позакласної естетичної роботи, є відсутність загальних й обов'язкових для всіх шкіл планів та програм. Вона здійснюється за авторськими варіантами, створеними для учнів конкретних шкіл, в яких визначається модель роботи, шляхи її виконання, види контролю та критерії оцінювання. Водночас учителі не обмежують школярів у керівництві цією діяльністю, а навпаки, передбачають їх активне залучення. Все вище сказане обумовлює специфічність дій учителя в організації позакласної естетичної діяльності молодших школярів.

В педагогічній літературі окремі автори схиляються до думки, що позакласна естетична діяльність являє собою систему, в якій учитель виступає її регулятором, а школярі - об'єктами. Ми не поділяємо такого погляду, адже учні не пасивно споглядають за роботою учителя у позакласний час, а активно організовують свою позакласну діяльність, тобто є суб'єктами цієї діяльності. Роль учителя полягає у пошуку методів та умов співпраці, які пробуджують художньо-естетичну активність. До того ж, позакласна естетична робота ґрунтується на усвідомленні мети діяльності школярів та створенні умов, за яких заняття з учнями відповідатимуть їх потребам. Тому вона має цілеспрямований характер по створенню еталона мети і змісту діяльності та поведінки учнів і забезпечує усвідомлення особистісних естетичних якостей.

Специфіка позакласної естетичної діяльності передбачає зміни особистої позиції учителя в системі взаємодії з учнем, суть якої полягає у тому, щоб організувати та коригувати діяльність молодших школярів, які є суб'єктами, здатними до керування власною діяльністю. Отже, позакласна естетична діяльність є двосуб'єктним видом діяльності, в якій пов'язані діяльності учителя та школярів.

Керування позакласною діяльністю учнів полягає в тому, що учитель забезпечує їх активність, розвиває в них самокерування власною діяльністю та організовує позакласну роботу школярів як творчий естетичний процес. Таким чином, позакласну естетичну діяльність можна трактувати як складову загальної виховної діяльності і як окрему специфічну діяльність із певною структурою, метою, змістом і логікою організації.

Безперервність освіти, започаткована в шкільні роки у позакласній діяльності, відкриває можливість для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, досягнення цілісності й наступності в навчанні та вихованні, перетворення набуття освіти в процес, що триває упродовж усього життя людини. Звідси робимо висновок, що безперервність у позакласному естетичному навчанні молодших школярів, дозволить виявити і закріпити ті види діяльності, які краще за все вдаються дітям на даний час.

Позакласна естетична діяльність дає змогу реалізовувати диференційований підхід до навчання й виховання школярів при збереженні єдиного й обов'язкового навчального плану. Крім того, позакласна естетична діяльність забезпечує міцність засвоєння наукової інформації, що пояснюється емоційною стороною навчання та прагненням учнів засвоїти, а також самостійно дослідити саме те, що їх найбільше хвилює і має для них безумовну користь у майбутній діяльності шляхом неодноразового дослідження певних явищ.

Позакласна естетична діяльність спонукає школярів до самоосвіти, у процесі якої значно підвищується активність засвоєння естетичної інформації, оскільки, саме ці знання стають центральним стержнем для естетичного розвитку особистості учнів. Тому освіта в позакласний час є для молодших школярів важливою. Разом з тим далеко не всі учні здатні спрямовувати самоосвіту, організувати свою пізнавальну діяльність. До 20 % школярів потребують координації дій у позакласній роботі з боку вчителів, а 22% школярів практично не зайняті корисними видами праці або відпочинку, а отже, перебувають поза впливом колективу [11, с. 71-75].

З огляду на наукові дослідження, присвячені проблемі позакласної діяльності школярів, можна зробити висновок про те, що саме під час навчання учнів молодшого шкільного віку необхідно цілеспрямовано впроваджувати систему естетичного виховання, яка є багатограним і творчим аспектом навчально-виховної діяльності молодших школярів.

Відтак, можемо підсумувати, що позакласна естетична діяльність дає можливість молодшим школярам стати організаторами своєї діяльності. До того ж вона відіграє важливу роль формування у молодших школярів естетичного розуміння розвитку природи, оскільки лише на багатьох прикладах учні можуть самостійно прийти до висновку про те, що зв'язок між формами руху матерії є науковим обґрунтуванням законів діалектики.

Окрім зазначених функцій, організація позакласної естетичної діяльності дозволяє розв'язати значну частину проблем, які виникли на сучасному етапі перебудови початкової освіти в Україні, а саме:

- уникнути перевантаження програм і наблизити початкову освіту до потреб життя;
- задовольнити широке коло пізнавальних інтересів школярів;
- встановити зв'язок між навчальною темою, навчальним матеріалом і безпосереднім життєвим досвідом – їх діяльністю у практичних завданнях, які розширюють цей життєвий досвід;
- поповнити соціально обумовлений дефіцит художньо-естетичного розвитку школярів;
- допомогти учням з менш розвиненими здібностями.

Все це дає підставу для висновку про те, що позакласна естетична діяльність молодших школярів не менше, ніж урочний процес, здійснює гуманізацію навчання, спрямовує самоосвіту школярів, викликає позитивне ставлення до навчання й виховання, розвиває їх творчі здібності, формує розуміння діалектичного характеру естетичного розвитку природи, його загальне еволюційне спрямування.

Узагальнюючи наше дослідження, слід відмітити, що функціонування системи естетичного виховання молодших школярів стане повноцінним за умови, якщо урочна та позакласна діяльність набудуть цілісності, гармонійної комплексності. Виходячи зі сказаного, позакласна естетична діяльність молодших школярів має бути достатньо організованою, керованою учителем та спрямованою на задоволення естетичних потреб учнів.

1. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. - 2001. - 18 липня. - № 29. - С. 4-6. **2.** Юферева М. А. Теория и практика внеклассной воспитательной работы по предметам гуманитарного цикла в школах РСФСР (1931 -1941 г.г.) : Автор. ... канд. пед. наук. 13.00.01. - М., 1980. - 16 с. **3.** Калечиц Т. Н. Внеклассная и внешкольная работа с учащимися / Т. Н. Калечиц, З. А. Кейлина : Учеб. - метод. пособие для студентов-заочников III-IV курсов пед. ин-тов. - 2-е изд., испр. и доп. - М. : Просвещение, 1980. - 86 с. **4.** Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання / В. І. Лозова, Г. В. Троцько : Навчальний посібник для студ. пед. навч. закладів. – Харків : Держ пед ун-т, 1997. - 338 с. **5.** Мелхорн Г., Мелхорн Х. Гениями не рождаются : Общество и способности человека [Кн. для учителя] / Пер. с нем. Г. В. Яцковской. - М.: Просвещение, 1989. - 160 с. **6.** Підготовка студентів до виховної роботи в школі. - К. : Вища школа, 1979. - 71 с. **7.** Шмаков А. С. Досуг школьников как социально-педагогическая проблема // Сов. педагогика, 1980. - № 3. - С. 43 - 48. **8.** Позакласна робота / А. С. Дробочкий. - К.: Вища школа, 1983. - 161 с. **9.** Сущенко Т. І. Позашкільна педагогіка / Т. І.Сущенко. - К.: ІСДО, 1996. - 144 с. **10.** Фролова Г. М. Организация и методика клубной работы с детьми и подростками / Г. М. Фролова. - М.: Просвещение, 1986. - 157 с. **11.** Гришай І. А. Деякі питання наукової організації позакласної роботи з учнями // Радянська школа. - 1982. - № 2. - С. 71-75.